

ΕΠΙΛΥΣΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Ελένη Μοσχοβάκη & Σεβαστή Παϊδα

Σεμινάριο Νηπιαγωγών
47^{ης} Περιφέρειας Προσχολικής Αγωγής

Χίος, 8-12 Μαρτίου 2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- A. Αίτια συγκρούσεων.
- B. Αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των παιδιών.
- Γ. Η παρέμβαση της/του εκπαιδευτικού.
- Δ. Βασικές αρχές προσέγγισης για την/τον εκπαιδευτικό.
- Ε. Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις για την επίλυση συγκρούσεων:
 - 1. Επίλυση συγκρούσεων σύμφωνα με το High Scope.
 - 2. Η βαλίτσα με τις λύσεις.
 - 3. Οι καρέκλες επίλυσης των συγκρούσεων.
- ΣΤ. Σύγκριση των τριών εκπαιδευτικών προσεγγίσεων.
- Z. Στρατηγικές για τη διατήρηση της ψυχραιμίας.
- Η. Στρατηγικές διαχείρισης δύσκολων συγκρούσεων.
- Θ. Οφέλη για τα παιδιά.
- I. Βιβλιογραφικές αναφορές.
- ΙΑ. Παράρτημα: Βήματα για την επίλυση συγκρούσεων: Με μια ματιά.

*Τα παιδιά αναπτύσσονται και αλλάζουν
όχι όταν τους λέμε πώς πρέπει να συμπεριφέρονται,
αλλά κάνοντας λάθη και μαθαίνοντας μέσα από αυτά.*

*«Η τιμωρία καθιστά αδύνατη
την αυτονομία της συνείδησης».
Piaget, 1965:339.*

A. ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ

Πλαίσιο	Είδη Συγκρούσεων
Σχολικός χώρος.	<ul style="list-style-type: none">➤ Διεκδίκηση αντικειμένων.➤ Διεκδίκηση χώρου.➤ Επιθυμία προνομίων.➤ Αποκλεισμός από την παρέα ή αποκλειστική επαφή με φίλο.➤ Παρεξήγηση.
Οικογενειακό περιβάλλον.	<ul style="list-style-type: none">➤ Μη κάλυψη βασικών αναγκών (κακοποίηση, παραμέληση, αρρώστιες, ερχομός μωρού στην οικογένεια).

B. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας έχουν συγκεκριμένα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά που πρέπει να λαμβάνει υπόψη ο εκπαιδευτικός καθώς επιδρούν ιδιαίτερα στον τρόπο αλληλεπίδρασής τους με τ' άλλα παιδιά και τους ενήλικες.

1. Εγωκεντρισμός. Τα παιδιά αντιδρούν με βάση τα δικά τους συναισθήματα και ανάγκες. Μπορούν ωστόσο να μάθουν να ικανοποιούν τις ανάγκες και τα συναισθήματά τους ικανοποιώντας παράλληλα και τις ανάγκες των άλλων.
2. Η σκέψη τους είναι συγκεκριμένη. Κατανοούν τον κόσμο με βάση τα εμφανή φυσικά του χαρακτηριστικά. Αν τα παιδιά βλέπουν το παιχνίδι που αποτελεί το αντικείμενο διαμάχης, μπορούν πιο εύκολα να φανταστούν λύσεις για την επίλυση της σύγκρουσης. Είναι σημαντικό ωστόσο να ενθαρρύνουμε να παιδιά να περιγράφουν με λεπτομέρειες πώς θα εφαρμοστεί η λύση στη πράξη [π.χ., Να το παίξουμε και δύο μαζί (λύση που επέλεξαν). Τι ακριβώς θα κάνει ο καθένας (διευκρίνιση);].
3. Διαθέτουν περιορισμένες γλωσσικές ικανότητες. Επιπρόσθετα, η συναισθηματική τους φόρτιση δυσκολεύει τη γλωσσική τους έκφραση. Είναι σημαντικό να δίνουμε χρόνο στα παιδιά για να εκφραστούν και να τα βοηθήσουμε ώστε ο λόγος τους να γίνει κατανοητός από τα υπόλοιπα παιδιά.
4. Τα παιδιά εκφράζονται πιο εύκολα με μη λεκτικό τρόπο, ιδιαίτερα με το σώμα τους. Χρειάζονται χρόνο και εξάσκηση για να μάθουν να εκφράζονται λεκτικά. Αποθαρρύνουμε βίαιες συμπεριφορές χωρίς να τα τιμωρούμε, εστιάζοντας στην επίλυση του προβλήματος, δηλαδή στις εναλλακτικές συμπεριφορές που θα μπορούν να υιοθετήσουν τα παιδιά στις αλληλεπιδράσεις τους.
5. Αναζητούν την αυτονομία. Τα παιδιά ενδιαφέρονται να κάνουν πράγματα μόνα τους χωρίς τη βοήθεια των ενηλίκων. Σε συνδυασμό όμως με τον εγωκεντρισμό που τα διακρίνει εύκολα καταλήγουν σε συγκρούσεις. Όταν μοιραζόμαστε τον έλεγχο με τα παιδιά και τους δίνουμε χώρο για να εμπλακούν στις διαδικασίες επίλυσης του προβλήματος τότε μαθησιακά έχουν πολλά να κερδίσουν.
6. Μπορούν να επικεντρωθούν σε ένα- το πολύ δύο -χαρακτηριστικά ή μια ιδέα κάθε φορά. Στις συγκρούσεις τα παιδιά είναι συναισθηματικά φορτισμένα και βρίσκονται σε σύγχυση. Ο ενήλικας μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά αναγνωρίζοντας τα συναισθήματά τους και θέτοντας με απλά λόγια τα βασικά χαρακτηριστικά του προβλήματος που έχουν να επιλύσουν.

7. Έχουν ικανότητα ενσυναίσθησης από την ηλικία των δύο ετών. Οι ανάγκες όμως και τα θέλω τους είναι τόσο έντονα που δεν τους επιτρέπουν να αντιδρούν με ευαισθησία. Ο διαμεσολαβητής βοηθάει τα παιδιά να εκφράσουν τα συναισθήματα και τις ιδέες τους, να ακούσουν με προσοχή αυτά που λέει ο διπλανός τους και να επιλέξουν μια λύση που ικανοποιεί και τα δύο μέρη.

Γ. Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΗΣ/ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Όταν παρουσιάζεται μια σύγκρουση ανάμεσα σε παιδιά συνήθως οι εκπαιδευτικοί υιοθετούν τις παρακάτω προσεγγίσεις:

1. Δεν παρεμβαίνουν και αφήνουν τα παιδιά να επιλύουν μόνα τις συγκρούσεις τους. Είναι καλύτερο άλλωστε για τα παιδιά να βιώνουν τις συνέπειες των πράξεών τους.
2. Προσπαθούν να τραβήξουν το ενδιαφέρον των παιδιών σε κάτι άλλο, ώστε να υπάρχει ηρεμία μέσα στη τάξη και να αποφεύγονται οι συγκρούσεις.
3. Ακούν τα παιδιά και παρεμβαίνουν για να τους τα συμβιβάσουν. Τα παιδιά πρέπει να κάνουν αμοιβαίες υποχωρήσεις.
4. Επιλύουν τη σύγκρουση προσπαθώντας να είναι όσο το δυνατόν πιο δίκαιες/οι. Τα παιδιά χρειάζονται σταθερή καθοδήγηση για το ποιες συμπεριφορές είναι αποδεκτές και ποιες όχι (υπενθύμιση των κανόνων).
5. Επιπλήττουν το παιδί που εκδηλώνει βίαιη συμπεριφορά και παρηγορούν το παιδί που πονά. Δεν επιλύεται η σύγκρουση.
6. Όπου υπάρχει σύγκρουση υπάρχει πρόβλημα που πρέπει να λυθεί. Βοηθούν τα παιδιά να βρουν τη λύση χωρίς να παίρνουν το μέρος κανενός.
7. Η/Ο νηπιαγωγός δίνει τη λύση.
8. Μετά από συζήτηση με τα παιδιά δημιουργείται ένα νέος κανόνας.

Δ. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ/ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

Η/Ο εκπαιδευτικός καλό είναι να μην ξεχνά πως τα παιδιά:

1. Είναι ικανά να επιλύουν προβλήματα. Τα παιδιά μπορούν να εκφράσουν τα συναισθήματα και τις ανάγκες τους και να σκεφθούν εναλλακτικές λύσεις.
2. Δεν συμπεριφέρονται άσχημα, αλλά κάνουν λάθη. Είναι πιο εποικοδομητικό να αντιμετωπίζουμε τις βίαιες συμπεριφορές τους ως λάθη που προέρχονται από την έλλειψη κοινωνικών δεξιοτήτων και να αντιδρούμε με κατανόηση και σεβασμό προς το παιδί.
3. Μαθαίνουν από τα λάθη τους, μόνο όταν εμείς τα αντιμετωπίζουμε ως επιλύσιμα προβλήματα. Τα λάθη οδηγούν σε ευκαιρίες για να εξερευνήσουν τα συναισθήματά τους, να ακούσουν ιδέες από άλλη οπτική γωνία και να συζητήσουν λύσεις για τα προβλήματά τους. Δίνονται έτσι ευκαιρίες στα παιδιά να αναλύουν προβλήματα, να αξιολογούν πιθανές λύσεις και να επιλέγουν εκείνη τη λύση που ικανοποιεί και τις δύο πλευρές.
4. Η επίλυση ενός προβλήματος είναι η λογική συνέπεια για τα κοινωνικά τους λάθη.
Υπάρχουν 3 ειδών συνέπειες:
 - Φυσικές συνέπειες: π.χ., Αν τρέξει μπορεί να πέσει και να χτυπήσει.

- Τιμωρητικές συνέπειες: π.χ., Χτυπάει ένα παιδί και απομακρύνεται στην καρέκλα της ηρεμίας.
 - Λογικές συνέπειες: π.χ., Αν ρίξει τα σκουπίδια, θα πρέπει να τα μαζέψει.
5. Μαθαίνουμε καλύτερα όταν έχουμε εσωτερικά κίνητρα. Τα εσωτερικά κίνητρα δημιουργούνται όταν εκπληρώνονται τέσσερις προϋποθέσεις: Το παιδί εμπλέκεται σε διαδικασίες που το ευχαριστούν, ικανοποιούνται οι προσωπικές του ανάγκες και τα ενδιαφέροντα, αισθάνεται ότι έχει επιλογές επομένως και κάποιο έλεγχο σε αυτό που κάνει και μέσα από την εμπλοκή του έχει τη δυνατότητα να βιώσει επιτυχίες.
6. Η επίλυση ενός προβλήματος μπορεί να είναι για τους ενήλικες και τα παιδιά μια διασκεδαστική και ενδιαφέρουσα διαδικασία. Τα παιδιά πάντα μας συναρπάζουν με τις δημιουργικές ιδέες που εφευρίσκουν.

Ε. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ

1. Η επίλυση συγκρούσεων σύμφωνα με το High Scope.

Σύμφωνα με το High Scope κάθε σύγκρουση πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένα πρόβλημα που χρειάζεται επίλυση. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού πρέπει να είναι αυτός του ουδέτερου διαμεσολαβητή. Ουδετερότητα είναι η ικανότητα να δείχνεις ενδιαφέρον και υποστήριξη στις ανάγκες και τα θέλω όλων των παιδιών.

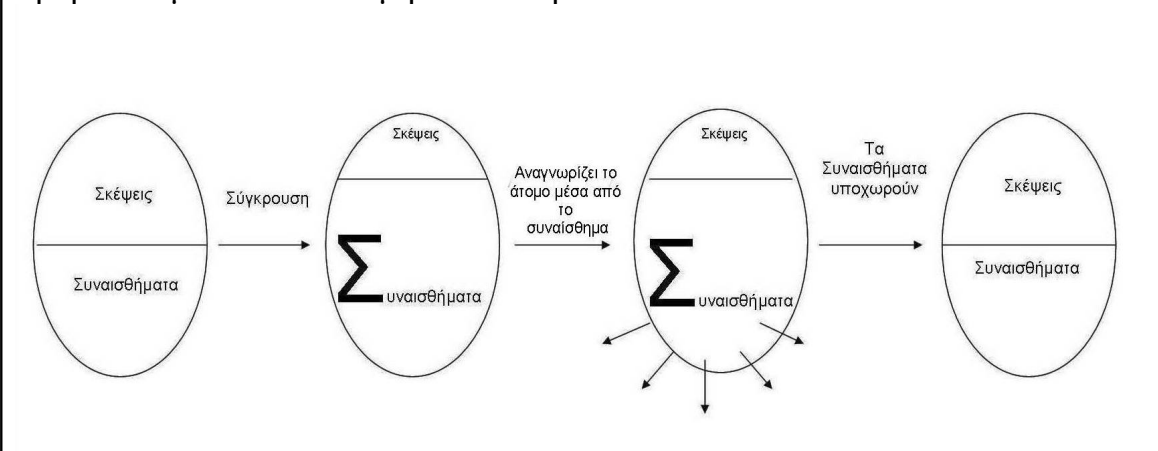
Πίνακας 1: Τα έξι βήματα επίλυσης συγκρούσεων.

		Στρατηγικές υποστήριξης
1 ^ο βήμα	Προσεγγίζουμε ήρεμα και σταματάμε τυχόν βίαιες ενέργειες.	<ul style="list-style-type: none"> • Σταματάμε βίαιες ενέργειες ή λεξιλόγιο και αν χρειαστεί περιορίζουμε τις κινήσεις των παιδιών. • Τοποθετούμε τον εαυτό μας ανάμεσα στα παιδιά και σκύβουμε στο επίπεδό τους. • Χρησιμοποιούμε ήρεμη γλώσσα του σώματος για να τα ηρεμήσουμε. Διατηρούμε την ουδετερότητά μας. • Προσέχουμε τη γλώσσα του σώματός μας, την έκφραση του προσώπου μας, τον τόνο της φωνής μας, τις χειρονομίες μας. • Είμαστε απόλυτα συγκεντρωμένες/οι στα παιδιά.
2 ^ο βήμα	Αναγνωρίζουμε τα συναισθήματα του παιδιού.	<ul style="list-style-type: none"> • Αναγνωρίζουμε το συναίσθημά τους με λεκτικό και μη λεκτικό τρόπο (τόνος φωνής, έκφραση προσώπου) και μεταφέρουμε το μήνυμα στο παιδί ότι τα συναισθήματά του γίνονται αποδεκτά και κατανοητά (π.χ., «Είσαι πολύ αναστατωμένος».). • Αξιολογούμε την ένταση του

		<p>συναίσθηματος που βιώνει το παιδί και το εκφράζουμε με τον τόνο της φωνής μας, με λέξεις και εκφράσεις του προσώπου (π.χ., «Είσαι πάρα πολύ θυμωμένος. Το ήθελες πάρα πολύ. Αισθάνεσαι πολύ λυπημένος.»).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Επαναδιατυπώνουμε λέξεις που πληγώνουν, καθώς αναγνωρίζουμε το συναίσθημα του παιδιού. π.χ., «Είσαι ηλίθια και χαζή». «Είσαι πολύ θυμωμένη με τον Πέτρο. Τέτοιες λέξεις δεν επιτρέπονται. Ξέρω ότι είναι πάρα πολύ θυμωμένος.» • Αν χρειαστεί θέτουμε περιορισμούς μαζί με την αναγνώριση του συναίσθηματος του παιδιού. π.χ., «Γιάννη σταμάτα να χτυπάς τον Ανδρέα. Είσαι πολύ θυμωμένος, γιατί ο Ανδρέας θέλει το φορτηγό. Το χτύπημα δεν επιτρέπεται. Ξέρω ότι θέλεις πολύ το φορτηγό.» • Λέμε στα παιδιά ότι χρειάζεται να κρατήσετε το αντικείμενο που αποτελεί αιτία διαμάχης (π.χ., «Χρειάζεται να το κρατήσω όση ώρα εμείς μιλάμε.»). • Ψάχνουμε για σημάδια ότι τα παιδιά εξέφρασαν πλήρως τα συναισθήματά τους (χαλαρό σώμα, το κλάμα σταματά, ο τόνος της φωνής των παιδιών είναι πιο ήρεμος, μιλούν πιο ήρεμα). • Μετά προχωρούμε στην επίλυση του προβλήματος. <p><u>Θυμόμαστε ότι:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Δεν θέτουμε στα παιδιά ερωτήσεις καθώς παιδιά που είναι συναισθηματικά φορτισμένα δεν μπορούν να σκεφτούν. • Τα συναισθήματα δηλώνονται <u>χωρίς να προβαίνουμε σε αξιολογήσεις</u> σε σχέση με το πρόβλημα ή τη πηγή των συναισθημάτων.
3 ^ο βήμα	Συγκεντρώνουμε πληροφορίες.	Περιγράφουν και οι δύο αντιμαχόμενες πλευρές τι συνέβη (π.χ., «Τι συνέβη;»).
4 ^ο βήμα	Επαναδιατυπώνουμε το πρόβλημα.	π.χ., «Αν κατάλαβα καλά το πρόβλημα είναι ...»
5 ^ο βήμα	Ζητούμε ιδέες για την επίλυση της σύγκρουσης και επιλέγουμε μια από αυτές.	Ζητάμε από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές να προτείνουν λύσεις για το πρόβλημα (π.χ., «Πώς μπορούμε να λύσουμε αυτό το πρόβλημα;») Στη συνέχεια μπορούμε να ζητήσουμε

		<p>ιδέες από άλλα παιδιά (π.χ., «Μπορείτε να μας δώσετε μερικές ιδέες για να λύσουμε τη διαφωνία;»).</p> <p>Αν καμιά λύση δεν ικανοποιεί τις δύο πλευρές προτείνουμε δικές μας λύσεις (π.χ., «Μου ήρθε μια ιδέα θέλετε να την ακούσετε;»).</p> <p>Ως τελευταία λύση επιλέγουμε εμείς μια από τις προτεινόμενες λύσεις (ως λύση την αποφεύγουμε).</p> <p><u>Θυμόμαστε ότι:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Επικεντρωνόμαστε στη διαδικασία επίλυσης και όχι τόσο στην εξεύρεση λύσης. • Δείχνουμε ενθουσιασμό για τη λύση που επέλεξαν τα παιδιά (π.χ., «Καταφέρατε να βρείτε λύση στο πρόβλημα σας!»).
6 ^ο βήμα	<p>Να είμαστε προετοιμασμένοι να υποστηρίξουμε στη συνέχεια.</p>	<p>Ενθαρρύνουμε χωρίς να επαινούμε. π.χ., «Αντώνη και Παύλο φτιάξατε τον πύργο σας και προσέχατε την κατασκευή της Ελένης. Καταφέρατε να λύσετε το πρόβλημα που είχατε!»</p> <p>Επιβλέπουμε στενά το παιχνίδι των παιδιών ώστε να βιώσουν την επιτυχία μέσα από τις λύσεις που επέλεξαν.</p>

Όταν τα παιδιά είναι συναισθηματικά φορτισμένα δυσκολεύονται να σκεφθούν. Έτσι, πρώτα πρέπει να ηρεμήσουν, για να επέλθει ισορροπία ανάμεσα στο συναίσθημα και τη σκέψη, πριν ο εκπαιδευτικός προχωρήσει στη διαδικασία επίλυσης του προβλήματος. Τα συναισθήματα υποχωρούν όταν ο εκπαιδευτικός αναγνωρίζει το συναίσθημα που βιώνει το παιδί και το προβάλλει με λεκτικό και μη λεκτικό τρόπο.

Γράφημα 1: Αναγνώριση του συναισθήματος κατά τη διάρκεια επίλυσης μιας σύγκρουσης.

Πίνακας 2: Ανάλυση αλληλεπίδρασης νηπιαγωγού-παιδιών.

Αρχές Εκπαιδευτικού	Αλληλεπίδραση Νηπιαγωγού - παιδιών	Στρατηγικές Εκπαιδευτικού
<p>➤ Η σύγκρουση δημιουργεί ισχυρά κίνητρα στα παιδιά για να εμπλακούν σε συζήτηση σε σχέση με το πρόβλημα που προέκυψε.</p>	<p>Ο Τάσος και ο Νίκος τακτοποιούν τα τουβλάκια στη γωνιά του οικοδομικού υλικού. Ταυτόχρονα πίνουν το τελευταίο μεγάλο κυλινδρικό τουβλάκι.</p> <p>Τάσος: Εγώ το πήρα πρώτος. Νίκος: Όχι εγώ το πήρα.</p>	
<p>➤ Αρπάζοντας το τουβλάκι ο Νίκος έκανε ένα κοινωνικό λάθος.</p>	<p>Και οι δύο τραβούν το τουβλάκι. Στο τέλος ο Τάσος βάζει τα κλάματα. Ο Νίκος παίρνει το τουβλάκι και ετοιμάζεται να το τοποθετήσει στο κουτί με τα υπόλοιπα. Η εκπαιδευτικός προσεγγίζει το παιδί που κλαίει.</p>	<p>Προσεγγίζει το παιδί με ηρεμία.</p>
<p>➤ Η σύγκρουση αντιμετωπίζεται από την εκπαιδευτικό ως ένα πρόβλημα που μπορεί να λυθεί και αφιερώνει χρόνο για να το συζητήσει με τα παιδιά.</p>	<p>Εκπαιδευτικός: Περίμενε Νίκο. Ο Τάσος κλαίει. Έλα εδώ να συζητήσουμε τι έχει συμβεί.</p>	
	<p>Η εκπαιδευτικός κάθεται ανάμεσα στο Τάσο και το Νίκο και τους χαϊδεύει απαλά την πλάτη.</p>	
	<p>Εκπαιδευτικός: Είσαι πολύ λυπημένος, Τάσο.</p>	<p>Κάνει αντανάκληση του συναισθήματος που βιώνει το παιδί.</p>
	<p>Τάσος: Μου πήρε το τουβλάκι (κλαίγοντας). Νίκος: Μα θέλω να το βάλω στο κουτί του (κρατώντας σφιχτά το τουβλάκι).</p>	
<p>➤ Η συζήτηση είναι η λογική συνέπεια της σύγκρουσης.</p>	<p>Εκπαιδευτικός: Νίκο βλέπω ότι θέλεις πολύ να το βάλεις στο κουτί. Άφησε για λίγο το τουβλάκι κάτω για να μπορέσουμε να το συζητήσουμε.</p>	<p>Κρατάει ουδέτερη στάση. Παίρνει το αντικείμενο που αποτελεί το αντικείμενο</p>

		διαμάχης.
	<p>Ο Νίκος αφήνει κάτω το τουβλάκι και η νηπιαγωγός το κρατά στο χέρι της. Εκπαιδευτικός: Σε ευχαριστώ Νίκο. Για πείτε μου ποιο είναι το πρόβλημα;</p>	Ζητά να της περιγράψουν το πρόβλημα.
	<p>Νίκος: Θέλω να βάλω το τουβλάκι στο κουτί. Εκπαιδευτικός: Θέλεις πολύ να βάλεις το τουβλάκι στο κουτί. Τάσο θέλεις και εσύ να βάλεις το τουβλάκι στο κουτί; Τάσος: Κουνά το κεφάλι καταφατικά (έχει σταματήσει να κλαίει).</p>	
<p>➤ Τα παιδιά συμβάλλουν με εναλλακτικές ιδέες.</p>	<p>Εκπαιδευτικός: Τι μπορούμε να κάνουμε για να λύσουμε το πρόβλημα (απευθυνόμενη και στα δύο παιδιά);</p>	Ζητά να σκεφτούν λύσεις για την επίλυση του προβλήματος.
	<p>Τάσος: Να βάλω εγώ το τουβλάκι στο κουτί. Νίκος: Να το βάλουμε μαζί; Τάσος: Όχι θέλω να το βάλω μόνος μου.</p>	
<p>➤ Η εκπαιδευτικός διευκολύνει τη συζήτηση χωρίς να επιβάλλει λύσεις. ➤ Αισθάνεται ικανοποίηση παρακολουθώντας τις προσπάθειες των παιδιών να βρουν λύσεις.</p>	<p>Εκπαιδευτικός: Δεν θέλεις να το κάνετε μαζί Τάσο. Μπορείς να σκεφτείς κάποιο άλλο τρόπο για να λύσουμε αυτό το πρόβλημα;</p>	
	<p>Τρία παιδιά (Μαρία, Ελένη, Χρυσανγή) που έπαιζαν δίπλα πλησιάζουν και παρακολουθούν με ενδιαφέρον τη συζήτηση. Νίκος: Μπορεί να πάρει αυτό και να το βάλει στο κουτί (δείχνοντας ένα μικρό τουβλάκι που είχε ξεμείνει κάτω από το παγκάκι). Τάσος: Θέλω να βάλω το μεγάλο! Εκπαιδευτικός: Θέλεις δηλαδή το κυλινδρικό τουβλάκι. Τάσος: (Γνέφει καταφατικά).</p>	
	<p>Εκπαιδευτικός: Έχετε παιδιά καμιά ιδέα να μας προτείνετε;</p>	Ζητά από τα άλλα παιδιά να σκεφτούν

		εναλλακτικές λύσεις.
	<p>Μαρία: Να πάρει ο ένας το τουβλάκι να το βάλει στο κουτί και μετά να το πάρει ο άλλος το τουβλάκι και να το βάλει και αυτός στο κουτί.</p> <p>Τα δύο παιδιά δεν ικανοποιήθηκαν και κούνησαν αρνητικά το κεφάλι τους.</p> <p>Ελένη: Να βγάλουμε ένα ίδιο από το κουτί και να βάλουν και οι δύο τα τουβλάκια τους στο κουτί.</p>	
<p>➤ Τα δύο παιδιά αποδέχονται μια ιδέα που προτάθηκε από το άλλο παιδί. Φαίνονται ευχαριστημένα με το τελικό αποτέλεσμα το ίδιο και η εκπαιδευτικός!</p>	<p>Πήρε ο ένας το τουβλάκι και ο άλλος ένα ίδιο τουβλάκι και τα έβαλαν στο κουτί. Φαίνονται και οι δύο ιδιαίτερα ικανοποιημένοι.</p>	<p>Τα παιδιά επέλεξαν τη λύση στο πρόβλημά τους.</p>
	<p>Εκπαιδευτικός: Ελένη βρήκες μια λύση που ικανοποίησε και τον Τάσο και τον Νίκο. Τάσο και Νίκο λύσαμε το πρόβλημα. Είμαστε χαρούμενοι γι' αυτό έ;</p>	<p>Συγχαίρει τα παιδιά που βρήκαν λύση στο πρόβλημα.</p>

2. Το βαλιτσάκι με τις λύσεις.

Το Κέντρο για τη Συναισθηματική και Κοινωνική Ικανότητα των Παιδιών Προσχολικής Ηλικίας (CSEFEL) αντιμετωπίζει κάθε σύγκρουση ως πρόβλημα που πρέπει να λυθεί. Για να βοηθήσει τα παιδιά στη διαδικασία επίλυσης δημιούργησε κάρτες με στρατηγικές επίλυσης προβλήματος που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα παιδιά. Οι κάρτες βοηθούν ιδιαίτερα τα παιδιά με δυσκολίες στη γλωσσική τους έκφραση ή ακόμα τα παιδιά που δυσκολεύονται να σκεφτούν λύσεις για τις συγκρούσεις τους (ιδιαίτερα στην αρχή της σχολικής χρονιάς). Στις κάρτες αποτυπώνονται σε εικόνες οι ακόλουθες εναλλακτικές λύσεις:

- Ζήτα βοήθεια από τη δασκάλα.
- Αντάλλαξε.
- Μοιράσου.
- Να περιμένεις τη σειρά σου.
- Χρησιμοποίησε το χρονόμετρο.
- Να πεις: «Σε παρακαλώ».
- Να το ζητήσεις ευγενικά.
- Να πεις: «Σε παρακαλώ σταμάτα».
- Να παίξετε μαζί.
- Αγνόησε.

3. Οι «Καρέκλες επίλυσης των συγκρούσεων» στο: Παϊδα, Σ. (2010). Εκπαιδεύοντας τα μικρά παιδιά στην επίλυση συγκρούσεων. *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*, 78, 90-92.

Οι «καρέκλες επίλυσης των συγκρούσεων» είναι μια μέθοδος που συντελεί στη δημιουργική εκμετάλλευση των συγκρούσεων των παιδιών όπως προκύπτουν στις τάξεις του νηπιαγωγείου. Η επιθυμία για μελέτη και επέμβαση στις συγκρούσεις των νηπίων βασιζόταν στα ευρήματα της διδακτορικής μου διατριβής (Παϊδα, 1999· Παϊδα, 2002), που έδειχναν ότι νήπια είχαν αρνητικά στερεότυπα για συγκεκριμένα άλλα παιδιά μέσα από την τάξη τους. Τα περισσότερα από τα παιδιά που συμμετείχαν στην έρευνα τότε, έλεγαν ότι ο μοναδικός τρόπος για να επιλυθεί μια σύγκρουση ήταν η βία, είτε ως βίαιη σύγκρουση με τους συμμαθητές τους, είτε με διαμεσολάβηση της νηπιαγωγού που θα κατέστειλε τη σύγκρουση με επιβολή τιμωρίας ή επίπληξη.

Το ερώτημα ήταν κατά πόσο μπορούσαν τα παιδιά τεσσάρων ως έξι ετών, να ενδυναμωθούν ώστε να είναι σε θέση να λύνουν τα προβλήματά τους με τα άλλα παιδιά, μέσω διαπραγμάτευσης. Αυτό προϋποθέτει μια άλλη φιλοσοφία για την εκπαίδευση, την εκπαίδευση για την ειρήνη και τα ανθρώπινα δικαιώματα (Hicks, 1988, Ντολιοπούλου (2003), Unesco (1995), Παπαδοπούλου (1993). Σύμφωνα με τις αρχές αυτής της παιδαγωγικής τα παιδιά θα πρέπει να διδαχθούν να σέβονται τον εαυτό τους, και τους άλλους και να συνειδητοποιήσουν ότι μπορούν να συνυπάρξουν τόσο στο σχολείο όσο και στην κοινωνία αργότερα. Και ότι πάντοτε θα πρέπει να συμβιβάζονται και να μοιράζονται χώρο και υλικά αγαθά με τους συνανθρώπους τους. Οπότε, τα σχολεία οφείλουν να διδάξουν τις κοινωνικές δεξιότητες του διαλόγου και της διαπραγμάτευσης.

Η εκπαίδευση αυτή πρέπει να βοηθά τα παιδιά να αναπτύξουν δεξιότητες επίλυσης συγκρούσεων. Οι μέντορες της εκπαίδευσης για την ειρήνη έχουν προτείνει εργαλεία για την διδασκαλία αυτών των δεξιοτήτων από πολύ μικρές ηλικίες.

Ένα τέτοιο εργαλείο που εισηγήθηκε ένας Ισραηλινός εκπαιδευτής σε θέματα σπουδών ειρήνης, ο Chetkow-Yanoon, είναι οι καρέκλες επίλυσης των συγκρούσεων. Στο άρθρο του «Conflict resolution skills can be taught» (1996), πρότεινε τη σύσταση μιας τέτοιας «γωνιάς επίλυσης συγκρούσεων» στο νηπιαγωγείο που θα αποτελούνταν από δύο καρεκλάκια, το ένα σηματοδοτημένο με ένα αυτί και το άλλο με ένα στόμα. Κάθε φορά που ένα παιδί θα ένιωθε ότι έχει γίνει μια αδικία σε βάρος του από κάποιο άλλο μέλος της ομάδας, θα καθόταν στο στόμα και θα καλούσε το παιδί που το είχε αδικήσει να καθίσει στο αυτί. Το παιδί που καθόταν στο στόμα είχε δικαίωμα να μιλήσει για τα γεγονότα και να εκφράσει τα συναισθήματά του. Στη συνέχεια τα παιδιά άλλαζαν θέση, με αποτέλεσμα το παιδί που αρχικά καθόταν στο αυτί να έχει τη δυνατότητα να εκφράσει τη δική του άποψη για τα γεγονότα και φυσικά να εκφράσει με τη σειρά του τα συναισθήματά του.

Έβαλα σε εφαρμογή το εργαλείο αυτό το 2001 που άρχισα να εργάζομαι σε τάξη νηπιαγωγείου. Από τις πρώτες μέρες που άνοιγαν τα σχολεία σύστηνα στα παιδιά τη «γωνιά με τις καρεκλίτσες που πάμε όταν μαλώνουμε», η θέση τους ήταν κοντά στην κλασική γωνιά της συζήτησης που υπάρχει στην τάξη ενός νηπιαγωγείου. Εξηγούσα πότε θα μπορούσαν να τις χρησιμοποιήσουν. Μετά από ένα καυγά ή βίαιη σύγκρουση, όταν συνήθως θα απευθυνόταν σε μένα για επίλυση του ζητήματος, τους πρότεινα τη λύση της συζήτησης στις καρεκλίτσες. Επίσης ήταν σημαντικό να εξηγήσω πολλές φορές ότι δε θα μάλωνα το «φερόμενο ως θύτη» παιδί, και ότι θα άκουγα με μεγάλη προσοχή τη θέση και των δύο πλευρών.

Διαπίστωσα ότι στην αρχή τα παιδιά χρησιμοποιούσαν τις καρτέκλες αυτές μόνο μετά από δική μου παρότρυνση. Ο ρόλος μου ήταν αρκετά κατευθυντικός, μια και χρειάζονταν να υπενθυμίζω στα παιδιά τη διαδικασία. Αρχικά, όταν τα παιδιά πειραματίζονταν με το εργαλείο και η διαδικασία τους ήταν ανοίκεια, προτιμούσαν απλώς να περιγράφουν στις καρτέκλες το χρονικό της σύγκρουσης. Σιγά – σιγά, μετά από εκπαίδευση άρχισαν να μιλούν για τα συναισθήματά τους και να εξηγούν για ποιο λόγο υιοθετούσαν μια συγκεκριμένη συμπεριφορά. (για παράδειγμα ένα παιδί χτυπά το συμμαθητή του επειδή αυτός τον είχε προηγουμένως αποκλείσει από το παιχνίδι). Στόχος είναι η νηπιαγωγός να διδάξει τη χρήση του εργαλείου και αφού αλληλεπιδράσει με τα νήπια, να επεμβαίνει ολοένα και λιγότερο. Αυτό φαίνεται να έχει πολύ ευεργετική επίδραση στην ανάπτυξη της κοινωνικοποίησης και της αυτοεκτίμησης των παιδιών (Hoogsteder κ.α., 1999). Επίσης είναι πολύ σημαντικό τα παιδιά να υιοθετήσουν τη διαδικασία και να την εντάξουν στο ρεπερτόριο των συμπεριφορών τους και ο ρόλος της νηπιαγωγού να συμπυκνωθεί σε αυτόν της μη κατευθυντικής παρεμβατικότητας (Μπακιρτζής, 2002).

Είναι αξιοσημείωτο ότι μετά από κάποιο χρονικό διάστημα αδιάκοπης χρήσης των καρτεκλών επίλυσης συγκρούσεων, τα παιδιά καλούσαν μόνο τους, χωρίς διαμεσολάβηση εκπαιδευτικού, συμμαθητές τους για συζήτηση. Επίσης παρατηρήθηκε ότι στις καρτέκλες δε συζητούσαν μόνο για σωματικές συγκρούσεις αλλά και για κοροϊδίες, αποκλεισμό από την ομάδα ή το παιχνίδι, και άλλα. Ήταν δηλαδή, σα να είχαν τα παιδιά ένα εναλλακτικό εργαλείο να εκφράσουν τη δυσαρέσκειά τους, χωρίς να καταφεύγουν στη βίαιη επαφή (χτυπήματα) για την επίλυση αρνητικών καταστάσεων.

Ιδιαίτερη θέση είχε και η υπόλοιπη ομάδα των παιδιών. Όταν κάποιο παιδί ζητούσε να καθίσει με ένα άλλο στα καρτεκλάκια, ολόκληρη η ομάδα τους ακολουθούσε, και καθόταν στη γωνιά της συζήτησης. Όλοι έπρεπε να ακούσουν με προσοχή και τις δύο πλευρές χωρίς να διακόψουν. Μπορούσαν, αφού περίμεναν τη σειρά τους και ζητούσαν άδεια, να προτείνουν στα δύο παιδιά λύσεις της σύγκρουσης. Οι λύσεις αυτές θα έπρεπε να είναι βασισμένες στο «συμβόλαιο της τάξης», στο σύνολο δηλαδή των κανόνων που διέπουν την ομάδα και που συνήθως είναι επεξεργασμένοι από κοινού, από τη νηπιαγωγό και τα παιδιά, και διατυπωμένοι με σαφήνεια.

Τέλος, το πιο σύνθετο είναι να μπορέσουν τα παιδιά να διατυπώσουν προτάσεις για το πώς η σύγκρουση θα είχε αποφευχθεί (για παράδειγμα να είχαν χρησιμοποιήσει πιο ευγενικά λόγια, να είχαν εκφράσει τις επιθυμίες τους με μεγαλύτερη σαφήνεια, να είχαν θυμηθεί τους κανόνες της τάξης).

Είναι επίσης πάρα πολύ σημαντικό τα παιδιά να βοηθηθούν να αναπτύξουν ενσυναίσθηση, την ικανότητά τους δηλαδή να καταλαβαίνουν τη θέση και τη συναισθηματική κατάσταση των συνομιλητών τους. Να μπορούν να προσεγγίζουν τα θέματα των διακρίσεων και του αποκλεισμού με βιωματικό τρόπο. Υπάρχουν καταγραφές από παιχνίδια και τεχνικές προσομοίωσης που βοηθούν τα παιδιά να κατανοήσουν τι σημαίνει να έχεις διαφορετική άποψη, και πώς είναι δυνατό να αντιλαμβάνεσαι την οπτική των άλλων ανθρώπων (Pike & Selby 1988, Χατζηχρήστου, 2008) Αυτά όμως αφορούν περισσότερο παιδιά δημοτικού σχολείου και εφήβους. Επίσης πολλή από αυτήν την ιδιαίτερα αξιόλογη δουλειά αφορά τεχνητές καταστάσεις στις οποίες καλείται να συμμετέχει το παιδί. Στην περίπτωση των καρτεκλών επίλυσης συγκρούσεων, τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να επεξεργαστούν και να αναδιαπραγματευτούν αληθινές συγκρούσεις που συχνά είναι ιδιαίτερες για την κάθε ομάδα ξεχωριστά.

Αν θέλαμε να δούμε σχηματικά τα βασικά στοιχεία του εργαλείου «καρέκλες επίλυσης των συγκρούσεων», το σχήμα μας διαφωτίζει.

Αξίζει τον κόπο να μελετηθούν ερευνητικά μια σειρά άλλα θέματα που προκύπτουν από τη χρήση αυτού του εργαλείου, όπως αν μπορούν όλα τα παιδιά να επωφεληθούν από μια τέτοια διαδικασία λεκτικής επικοινωνίας ή περιορίζεται η χρήση της σε παιδιά που είναι δυνατά στο λόγο, εξαιρώντας παιδιά γλωσσικών μειονοτήτων ή παιδιά με δυσκολίες λόγου. Επίσης είναι πολύ ενδιαφέρον να ερευνηθεί η σχέση ενηλίκων παιδιών σε αυτή τη διαδικασία καθώς επίσης και το είδος των λύσεων που προτείνονται από τα παιδιά.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Chetkow-Yanoon, B. (1996), «Conflict Resolution Skills can be Taught», στο *Peabody Journal of Education*, τεύχος 71, ν.3, σελ. 12-28.
- Hicks, D. (1988), *Education for Peace, Issues Principles and Practice in the Classroom*, London: Routledge.
- Hoogsteder, M., Maier, R. & Elbers, E. (1999), «Αλληλεπίδραση Παιδιού-Ενηλίκου, η από κοινού επίλυση προβλημάτων και η δομή της συνεργασίας» στο *Εξέλιξη του Παιδιού στο Κοινωνικό Περιβάλλον, τόμος Α', Πολιτισμικοί Κόσμοι της Πρώτης Παιδικής Ηλικίας*, εκδόσεις: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Μπακιρτζής, Κ. (2002), και «*Επικοινωνία Αγωγή*», εκδόσεις: Gutenberg.
- Ντολιοπούλου, Ε. (2003), «Σύγχρονα προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας», εκδόσεις: Gutenberg.
- Παΐδα, Σ. (1999), «Η εικόνα του εχθρού σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Σκέψεις και προτάσεις.» στο *Εκπαιδευτική Κοινότητα*, τεύχος 49, σελ. 32-34.
- Παΐδα, Σ. (2002), «Ερευνώντας την εικόνα του εχθρού. Πρώιμες μορφές ρατσισμού;» στο Κούρτη, Ε. (επιμέλεια), *Πρακτικά του Συνεδρίου Έρευνα στην Προσχολική Εκπαίδευση, τόμος Β' Ψυχολογικές και Κοινωνικές Προσεγγίσεις* (σελ. 355-365), εκδόσεις: Τυπωθήτω.
- Παπαδοπούλου, Δ. (1993), *Εκπαίδευση για την Ειρήνη: το όραμα της Unesco*, Θεσσαλονίκη, ΑΠΘ.
- Pike, G. & Selby, D. (1988), *Global Teacher... Global Learner*, London: Hodder & Stoughton.
- UNESCO (1995), *Declaration of the 44th session of the International Conference on Education*.
- Χατζηρήστου, Χ. (επιμέλεια), (2008), *Κοινωνική και Συναισθηματική Αγωγή στο Σχολείο*, εκδόσεις: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός.

Πίνακας 3: Αλληλεπίδραση νηπιαγωγού-παιδιών στις καρέκλες επίλυσης των συγκρούσεων.

Αλληλεπίδραση νηπιαγωγού - παιδιών	Στρατηγικές νηπιαγωγού
<p>Νηπιαγωγός: Είναι Παρασκευή 28 Μαρτίου 2008 και καθόμαστε με την Ειρήνη και τη Μαρία, για να τις ακούσουμε. Ειρήνη: Γιατί με είπες κακιά; Μαρία: Σου το είπα αστεία. Ειρήνη: Εγώ ξέρεις πώς νιώθω; Λυπημένη γιατί με είπες κακιά. Μαρία: Εγώ σου το είπα όμως στα αστεία. Ειρήνη: Πάντως εσύ μου το 'πες πλάκα και ήταν πολύ αστείο. Μαρία: Συγγνώμη. Νηπιαγωγός: Θα της πεις να μην το ξανακάνει;</p>	<p>Απευθείας επικοινωνία.</p>
<p>Ειρήνη: Μην το ξανακάνεις. Νηπιαγωγός: Μαρία, θέλω να σε ρωτήσω κι εγώ. Για ποιο λόγο είπες ότι είναι κακιά; Μη μου πεις για αστείο. Αλλά τι σε έκανε και της είπες ότι είναι κακιά;</p>	<p>Διευκρίνιση.</p>
<p>Μαρία: Εγώ ήμουν μπροστά στο παπούτσι της κι εκείνη είπε «μη». Νηπιαγωγός: Να μην τη βοηθήσεις; Αλλά; Μαρία: Να μην είμαι μπροστά στο παπούτσι. Νηπιαγωγός: Εσύ γιατί ήσουν μπροστά στο παπούτσι; Μαρία: Ήθελα να βάλω τα δικά μου παπούτσια. Νηπιαγωγός: Ήταν ευγενικό αυτό που είπες;</p>	<p>Υπενθύμιση κανόνα.</p>
<p>Μαρία: <i>(γνέφει αρνητικά)</i>. Νηπιαγωγός: Τι θα μπορούσες να πεις;</p>	<p>Εναλλακτικές λύσεις.</p>
<p>Μαρία: <i>(δεν απαντά)</i>. Νηπιαγωγός: Τι θα μπορούσες να πεις Μαρία; Μαρία: <i>(δεν απαντά)</i>. Νηπιαγωγός: Σκέφτεσαι κάτι άλλο; Μαρία: <i>(γνέφει αρνητικά)</i>. Νηπιαγωγός: Τι θα μπορούσε παιδιά να πει η Μαρία; Ήταν μπροστά στα παπούτσια της και την έδιωξε η Ειρήνη.</p>	<p>Αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων από την ομάδα. Αναδιατύπωση του προβλήματος.</p>
<p>Θοδωρή: Αντί να πει κακιά, να πει ... πήγαινε πιο κει στην παρεούλα. Νηπιαγωγός: Να της μιλήσει, λοιπόν, να της εξηγήσει τι ακριβώς θα ήθελε να κάνει. Άννα έχεις καμιά ιδέα;</p>	<p>Διευκρίνιση.</p>
<p>Άννα: Η Ειρήνη να πήγαινε λίγο πιο εκεί και η Μαρία να έβαζε τα παπούτσια της σωστά και μετά να έφευγε. Νηπιαγωγός: Σοφία ... Σοφία: Η Μαρία να μην την είπε κακιά και να είπε πήγαινε πιο κει να βάλω τα παπούτσια μου. Νηπιαγωγός: Μάλιστα, πολύ ωραίες ιδέες. Ευχαριστούμε πολύ. Θέλει κάποιο παιδί να πει κάτι; Όγκλα; Όγκλα: Έπρεπε να πάει πιο κει η Ειρήνη για να βάλει τα παπούτσια της η Μαρία.</p>	

ΣΤ. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ

Πίνακας 4. Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις για την επίλυση συγκρούσεων.

Η τεχνική επίλυσης συγκρούσεων (High Score).	Το βαλιτσάκι με τις λύσεις.	Καρέκλες επίλυσης των συγκρούσεων.
<p>Η τεχνική της επίλυσης συγκρούσεων στο High Score εστιάζει στο πρόβλημα και η/ο εκπαιδευτικός ακολουθεί τα εξής 6 βήματα:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Προσεγγίζει ήρεμα και σταματάει τυχόν βίαιες ενέργειες. 2. Αναγνωρίζει το συναίσθημα του παιδιού. 3. Συγκεντρώνει πληροφορίες. 4. Επαναπροσδιορίζει το πρόβλημα. 5. Ζητάει ιδέες για την επίλυση της σύγκρουσης και επιλέγει μια από αυτές. 6. Υποστηρίζει το παιχνίδι των παιδιών στην συνέχεια. <p>Βασική Αρχή: Ο/Η εκπαιδευτικός λειτουργεί ως ουδέτερος διαμεσολαβητής.</p>	<p>Εστιάζει στο πρόβλημα χωρίς να εμπλέκει απαραίτητα και τα δύο μέρη. Έχει οπτικοποιήσει εναλλακτικές λύσεις όπως:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Ζήτα βοήθεια από τη δασκάλα. ➤ Αντάλλαξε. ➤ Μοιράσου. ➤ Να περιμένεις τη σειρά σου. ➤ Χρησιμοποίησε το χρονόμετρο. ➤ Να πεις: «Σε παρακαλώ». ➤ Να το ζητήσεις ευγενικά. ➤ Να πεις: «Σε παρακαλώ σταμάτα». ➤ Να παίξετε μαζί. ➤ Αγνόησε. 	<p>Η τεχνική με τις καρέκλες επίλυσης των συγκρούσεων εστιάζει περισσότερο στην έκφραση του συναισθήματος των παιδιών. Η επίλυση της σύγκρουσης στηρίζεται περισσότερο στην υπενθύμιση των κανόνων που συναποφασίστηκαν με τα παιδιά στην αρχή της χρονιάς. Η/Ο νηπιαγωγός βρίσκεται κοντά στα παιδιά και φροντίζει περισσότερο για:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Τη διαχείριση της διαδικασίας στις καρέκλες (το αυτί ακούει, το στόμα μιλάει, βλεμματική επαφή, το ένα παιδί απευθύνεται στο άλλο). 2. Την έκφραση του συναισθήματος από τα παιδιά. 3. Την αναδιατύπωση του λόγου των παιδιών, όταν αυτός δεν είναι ξεκάθαρος ή όταν τα παιδιά έχουν δυσκολίες στην έκφραση. 4. Ενθάρρυνση να βρουν τα παιδιά λύσεις μέσα από ανοιχτού τύπου ερωτήσεις (πχ. Τι θα πεις στο φίλο σου που νιώθει θυμωμένος; Τι θα μπορούσες να κάνεις για να μην είναι λυπημένη η Μαρία; Σκέφτεσαι κάτι άλλο που θα μπορούσες να κάνεις για να μην στεναχωρηθεί ξανά ο Δημήτρης;).

Z. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΨΥΧΡΑΙΜΙΑΣ

Δεν ξεχνάμε ότι:

- ❖ Οι βίες πράξεις των παιδιών είναι κοινωνικά λάθη.
- ❖ Συναισθήματα από το παρελθόν μπορεί να αναδυθούν και να μας φορτίσουν συναισθηματικά.
- ❖ Η σύγκρουση μπορεί να είναι μια θετική μαθησιακή εμπειρία για τα παιδιά.
- ❖ Στην αρχή θα υπάρχει αμηχανία, αλλά σταδιακά θα γινόμαστε πιο ικανές/οί να αντιμετωπίσουμε τέτοιες καταστάσεις.
- ❖ Να είστε ουδέτερες/οί, μην παίρνετε το μέρος κανενός.

H. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΔΥΣΚΟΛΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ

1. Όταν τα παιδιά είναι πολύ ταραγμένα καθυστερούμε την επίλυση του προβλήματος (π.χ., «Έλα να πάμε κάπου να ηρεμήσεις. Όταν θα ηρεμήσεις θα συζητήσουμε πώς μπορούμε να επιλύσουμε το πρόβλημα που δημιουργήθηκε.»).

Προσοχή: Ο χρόνος που διατίθεται στο παιδί για να ηρεμήσει δεν είναι χρόνος για να σκεφτεί τι έκανε, αλλά χρόνος για να εκτονώσει τη συναισθηματική του φόρτιση. Το στέλνουμε σε μια γωνιά να ασχοληθεί με κάτι μόνος (π.χ., πλαστελίνη ή στη βιβλιοθήκη) για να ηρεμήσει.

2. Μηνύματα «εγώ». Επικεντρωνόμαστε στο πρόβλημα και όχι στην συμπεριφορά.

π.χ., Εγώ αισθάνομαι _____ (συναίσθημα) γιατί _____ (περιγράφουμε την πράξη ή αιτίες χωρίς να χρησιμοποιούμε τη λέξη εσύ).

π.χ., Εγώ αισθάνομαι λυπημένη, γιατί το παιχνίδι έσπασε.

Εγώ αισθάνομαι θυμωμένη, γιατί το χτύπημα κάνει τον άλλο να πονά.

Εγώ αισθάνομαι λυπημένη, γιατί το βιβλίο σκίστηκε.

3. Επιλέγουν ανάμεσα σε 2 επιλογές.

π.χ., «Μαρία, ανησυχώ που τα τουβλάκια είναι ακόμα στο πάτωμα, ενώ όλοι είναι έτοιμοι για φαγητό. Πρώτα θα μαζέψεις τα τουβλάκια και μετά θα πάμε για φαγητό. Θα το κάνεις μόνη σου ή θα ζητήσεις από κάποιον να σε βοηθήσει;»

Όταν είμαστε οι ίδιες/οί συναισθηματικά φορτισμένες/οί (π.χ. «Γιώργο, είμαι θυμωμένη, γιατί το χτύπημα πονάει. Μπορείς να επιλέξεις τώρα να πας στη βιβλιοθήκη ή στη γωνιά της πλαστελίνης. Όταν είμαι πιο ήρεμη, θα συζητήσουμε αυτό που συνέβη.»).

Θ. ΟΦΕΛΗ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Η εκπαίδευση των παιδιών στη διαδικασία επίλυσης των συγκρούσεων επιδρά καθοριστικά στη ψυχική τους υγεία καθώς μπορεί να καθορίσει τον τρόπο με τον

οποίο θα σχετίζονται με τους γύρω τους. Επιπρόσθετα, υπάρχουν πολλά οφέλη για την ανάπτυξή τους. Συγκεκριμένα μαθαίνουν:

- Να αναλύουν και να αιτιολογούν.
- Να επιλύουν προβλήματα.
- Να εκφράζουν τα συναισθήματά τους με κατάλληλο τρόπο.
- Να συνειδητοποιούν σταδιακά την οπτική γωνία του άλλου.
- Αποκτούν δεξιότητες διαπραγμάτευσης.

I. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Evans, B. (2002). *You can't come to my birthday party*. Upsilanti, Michigan: High Scope.

Wheeler, E. (2004). *Conflict resolution in early childhood*. Upper Saddle River, N. J., Columbus, Ohio: Pearson, Merrill Prentice Hall.

Παΐδα, Σ. (2010). Εκπαιδεύοντας τα μικρά παιδιά στην επίλυση συγκρούσεων. *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*, 78, 90-92.

Piaget, J. (1965). *The Moral Judgement of the Child*. N.Y.: Basic Books.

Center on the Social and Emotional Foundation for Early Learning (χ.χ.). *Solution kit*. <http://csefel.vanderbilt.edu/modules/2006/solutionkit.pdf>. Ανακτήθηκε στις 11/3/2013.

High Scope (χ.χ.). Εκπαιδευτικά βίντεο.

<http://www.highscope.org/Content.asp?ContentId=381> Ανακτήθηκε στις 11/3/2013.¹

¹ Στην ιστοσελίδα του High Scope έχουν αναρτηθεί βίντεο όπου εφαρμόζεται η επίλυση συγκρούσεων σε νηπιαγωγεία των Η.Π.Α.

ΒΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ: ΜΕ ΜΙΑ ΜΑΤΙΑ

- 1. Προσεγγίζουμε ήρεμα και σταματάμε βίαιες πράξεις:**
 - Τοποθετούμε τον εαυτό μας ανάμεσα στα παιδιά και ερχόμαστε στο επίπεδό τους.
 - Χρησιμοποιούμε ήρεμη φωνή και απαλά αγγίγματα.
 - Υιοθετούμε ουδέτερη στάση.
- 2. Αναγνωρίζουμε τα συναισθήματα των παιδιών:**
 - π.χ., Φαίνεσαι αναστατωμένος!
 - Πληροφορούμε τα παιδιά ότι θα χρειαστεί να κρατήσουμε το αντικείμενο της διαμάχης.
- 3. Συλλέγουμε πληροφορίες:**
 - π.χ., Ποιο είναι το πρόβλημα;
- 4. Επαναπροσδιορίζουμε το πρόβλημα:**
 - π.χ., Αν κατάλαβα καλά το πρόβλημα είναι ότι ...
- 5. Ζητάμε ιδέες για λύσεις και τα παιδιά επιλέγουν μία:**
 - π.χ., Τι μπορούμε να κάνουμε για να λύσουμε αυτό το πρόβλημα;
 - Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να σκεφτούν λύσεις.
- 6. Συνεχίζουμε να υποστηρίζουμε το παιχνίδι των παιδιών:**
 - π.χ., Λύσατε το πρόβλημα!
 - Παραμένουμε δίπλα στα παιδιά.